

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Denisa Lužná

Pojetí autority pedagoga z pohledu žáků a učitelů základních škol

Olomouc 2018

Vedoucí práce: doc. Mgr. Štefan Chudý, Ph.D.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá autoritou pedagoga z pohledu žáků a učitelů základních škol. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy a také hledány souvislosti mezi autoritou, výchovou, kázní či asertivitou. V praktické části jsou popsány výsledky výzkumu, který byl realizován pomocí dotazníků. Cílem této bakalářské práce bude objasnění pohledů učitelů a žáků základních škol na autoritu pedagoga a vzájemné porovnání.

Annotation

This bachelor thesis deals with the authority of the pedagogue from the point of view of pupils and teachers of elementary schools. The thesis is divided into a theoretical and practical part. The theoretical part defines the basic concepts and also seeks the connection between authority, education, discipline or assertiveness. In the practical part are described the results of the research, which was realized using questionnaires. The aim of this bachelor thesis is to clarify the views of teachers and pupils of primary schools on teacher authority and mutual comparison.

Klíčová slova

Autorita, kázeň, žák, výchova, osobnost pedagoga, komunikace

Key words

Authority, discipline, pupil, education, teacher's personality, communication

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jsem jen uvedené pramenů a literatury.

V Olomouci dne 19. dubna 2018

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu doc. Mgr. Štefanu Chudému, Ph.D., za velmi cenné a odborné rady, které pro mě byly velkým přínosem k napsání této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 POJEM AUTORITA	7
1.1 Různé pohledy na pojem autorita	7
1.2 Členění autority	8
2 AUTORITA PEDAGOGA	10
2.1 Osobnost pedagoga	10
2.1.1 Typologie osobnosti pedagoga	10
2.2 Kompetence pedagoga	11
2.3 Komunikace a vzájemné působení ve výuce	14
2.3.1 Prostředky komunikace	15
2.4 Vybudování autority pedagoga	16
3 KÁZEŇ A AUTORITA	18
3.1 Charakteristika pojmu kázeň	18
3.2 Charakteristika pojmu nekázeň	18
3.2.1 Příčiny nevhodného chování žáků	19
3.2.2 Postup při řešení nekázně	19
3.3 Autorita, výchova a vztah mezi nimi	20
3.3.1 Styly výchovy	21
II. PRAKTICKÁ ČÁST	22
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	22
4.1 Výzkumné metody sběru dat	22
4.2 Výzkumný nástroj	23
4.3 Hypotézy pro dotazníkové šetření	24
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	26
6 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ	37
7 SHRUTÍ A DOPORUČENÍ	39
ZÁVĚR	41
Použitá literatura	42
Přílohy	44

ÚVOD

V současnosti se stále více hovoří o krizi autorit v široké společnosti a tato problematika je samozřejmě aktuální i ve školním prostředí. Učitel by měl být za všech okolností váženým nositelem autority, jelikož pedagog má nezastupitelnou roli ve výchovně – vzdělávacím procesu. Učitel naplňuje cíle a obsahy určené ve výchově a vzdělání, podporuje žáky, motivuje je k učení a pomocí jeho metod si žáci osvojují znalosti, dovednosti a návyky. Žák by měl svého učitele vidět jako člověka, který pomáhá formovat a rozvíjet jeho osobnost. Aby k takovému propojení žáka a učitele došlo, je důležité, aby učitel působil jako autorita a aby sám autority uznával.

Stále častěji slyšíme, že autorita žáků a pedagogů je ve velkém úpadku. Na autoritě učitele se podílí velká řada okolností, které sám nemůže ovlivnit, protože žák si sám utváří názory na učitele, také díky tomu co slyší od rodičů nebo kamarádů. Na vztahu pedagoga a žáka se také podílí vlastní zkušenosti dětí a dnešní životní styl mládeže.

Cílem této bakalářské práce bude objasnění pohledů učitelů a žáků základních škol na autoritu pedagoga a vzájemné porovnání. Tato bakalářská práce bude rozdělena na dvě části, a to teoretickou a praktickou.

Teoretická část bude zaměřena na problematiku autority pedagoga. Cílem teoretické části bude na základě literatury shrnout poznatky, které se týkají autority a s ní související faktory a vytvoření teoretického základu pro praktickou část této práce. V první kapitole bude pojem autorita přesně vymezen, a jelikož se jedná o velice široký pojem, definujeme jeho rozdělení a rozdílné pohledy na autoritu jako takovou. Jelikož autoritu nemůžeme vnímat jako pojem odděleně, proto bude ve druhé kapitole věnována pozornost i dalším pojmům jako je osobnost pedagoga, prostředky komunikace a budování autority pedagoga. V poslední kapitole teoretické části budeme hledat provázanost mezi kázní a autoritou, jelikož tyto pojmy spolu velice úzce souvisí. Pojem kázeň je velmi diskutovaným tématem jak ve školství, tak v široké společnosti. S touto problematikou se setkáváme téměř denně, ať už z mediálních prostředků, tak z běžného života.

V praktické části se budeme věnovat samotnému výzkumu, který bude realizován pomocí dotazníkového šetření. Cílem průzkumu bude zmapování názorů žáků a učitelů základních škol na autoritu pedagoga a posoudit, jak tento pojem vnímají, jaké aspekty mají vliv na autoritu a co může autoritu oslabovat, nebo naopak posilovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 POJEM AUTORITA

Pojem autorita odvozujeme z latinského auctoritas, které podle Vymětala (2010, s. 160) znamená v českém jazyce vzor, záruku nebo jistotu. Obdobně překládá tento latinský pojem Beck (2007, s 47) jako vážnost, vliv, věrohodnost nebo zplnomocnění.

Pokud se člověk chce stát autoritou, je důležité, aby sám autority uznával. Ve společnosti je autorita velmi důležitá a můžeme ji zařadit jako rys nebo vlastnost člověka. Nositel autority ovlivňuje všechny, kteří tuto autoritu uznávají nebo respektují. S autoritou si spojujeme moc, pravidla, řád, povinnosti, pořádek nebo poslušnost.

Vališová (2008, s. 23) klade důraz na dva přístupy k autoritě. Z jedné strany jsou lidé mnohdy pohodlní, jsou rádi, když za ně rozhodne někdo jiný a v krizových situacích vyhledávají a přímo vyžadují pomoc od druhých. Zatímco na druhé straně, pokud si uvědomí svoji neúplnou svobodu v rozhodování nebo nutnost se podřídit, začnou proti autoritě vystupovat. Podle toho, v jaké se zrovna člověk nachází situaci, začne autoritu buď podporovat, nebo poškozovat.

1.1 Různé pohledy na pojem autorita

Po prostudování odborných publikací zjistíme, že pojetí autority je velice rozdílné a neexistuje shoda. Protože je pojem autorita komplikovaný, není vždy užívání tohoto pojmu přesné.

Vališová (1998, s. 14 – 16) rozděluje několik pojetí autority takto:

- Obecný pohled na autoritu je chápán jako forma uskutečňování moci, jež má základ na uznání ostatních či vlivu osobnosti, nebo skupiny. Mnoho autorů se snaží o odlišení velmi obtížné hranice mezi autoritou a jinými pojmy jako např. moc, pravomoc, dominance, vliv. Obecně můžeme říct, že, autorita a moc se liší tím, že autorita je legitimizována.
- S pojmem autorita je nevíce zaměňován pojem sociální prestiž. Sociální prestiž můžeme chápat jako vážnost nebo úctu, které člověk může dosáhnout v určité společnosti. Nezávisí však na množství majetku nebo na poziční funkci.

- Autoritu lze definovat jako sociální vztah, jenž je vztahem mezi osobami, které tvoří souvislost mezi nositelem autority a příjemcem autority. Nositele autority lze charakterizovat jako osobu působící svým vlivem na okolí, kdežto v případě příjemce autority se jedná o jedince, který do určité míry daného nositele autority dokáže tolerovat a přijmout.
- Autoritu jako takovou můžeme chápat i jako pravomoc, se kterou je úzce spjata zodpovědnost. Jedná se například o zcela běžný průběh výuky, ve které pedagog stanoví obsah a cíl probírané látky, také pravidla chování, ale následně také vyhodnotí průběh této výuky. „Autorita učitele je vliv, který učitel má při vyučování díky tomu, že žáci uznávají jeho převahu v určité oblasti.“ (Kalhous, Obst a kol. 2009, s. 392)

Podle Vališové (Vališová, Kasíková a kol., 2007, s. 386) na autoritu lze pohlížet ze tří hledisek:

- „jako všeobecně uznávaná vážnost, vliv, úcta, moc, obdiv
- jako obecně uznávaný odborník, vlivný činitel
- ve smyslu úřadu (stát, věda, státní symboly, právo a zákon, policie)“

1.2 Členění autority

Vališová (1998, s. 15 – 18) dělí autoritu následovně:

- **Kritérium genetické** – podle genetického kritéria rozlišujeme autoritu na získanou a přirozenou.

Získaná autorita – velký vliv má výchova jednotlivce nebo záměrné úsilí k rozvoji osobnosti daného jedince.

Přirozená autorita – můžeme říct, že se jedná o nenucenou autoritu, zakládá se na osobnostních vlastnostech nebo na profesní zdatnosti.

- **Hledisko sociální** – podle hlediska sociálního rozdělujeme autoritu na osobní, funkční a poziční.

Osobní autorita – je vrozená, její působení pramení z vlastností a dovedností jednotlivce.

Funkční autorita – vlivnost je dána plněním úkolů nebo z kvality výkonu v určité roli nebo funkci.

Poziční autorita – jde o míru vlivu, kterou jedinec získá díky svému postavení ve společnosti.

- **Chování sociálního okolí** – na základě důsledků chování sociálního chování rozdělujeme autoritu na skutečnou a zdánlivou.

Skutečná autorita – spočívá v tom, že podřízení uznávají určenou strategii a respektují příkazy.

Zdánlivá autorita – projevuje se nedůvěrou podřízených nebo neochotou ke spolupráci.

- **Sociální prestiž** – dle sociální prestiže členíme autoritu na formální a neformální.

Formální autorita – je míra vlivu, který vyplývá z postavení a jemu odpovídající funkce v organizační struktuře instituce nebo podniku, bez ohledu na daného jedince a osobnostní vlastnosti.

Neformální autorita – je založená na lidských a odborných vlastnostech jedince, který má na ostatní přímý a přirozený vliv.

Pařízek (1998, s. 112 – 114), klade důraz na to, že neformální autorita se odvíjí hlavně od motivace žáků k učení.

Obst (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 389), je úzce spjata s oblíbeností, která bývá získávána různým způsobem. Autor dále uvádí, že formální autorita je závislá na tom, jaký má učitel věcné znalosti daného předmětu, jak přistupuje k žákům a jaké má didaktické schopnosti. Znalosti předmětu jsou oceňovány většinou staršími žáky, kteří kladou důraz na odborné znalosti učitele. Velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje neformální autoritu učitele je i to, jaký má učitel přístup ke svým žákům. Rozhodně by mu neměl být lhostejný prospěch žáků. Musíme také podotknout, že žáci oceňují i učitelovu přiměřenou náročnost a důslednost.

- **Hledisko vývoje dějin** – podle vývoje dějin rozlišujeme autoritu starších, silnějších, rodičovskou, náboženskou nebo vědeckou.

2 AUTORITA PEDAGOGA

Mnoho jedinců, kteří se stanou budoucími učiteli, vybírají své povolání s entuziasmem, protože nechtějí vzdělávat jen sebe, ale hlavně chtějí předat své znalosti a zkušenosti druhým. Přichází s myšlenkou, že budou vychovávat a vzdělávat budoucí generaci, která bude utvářet další vývoj společnosti. Mnoho z pedagogů ale své nadšení brzy ztratí, protože s dnešními mladými lidmi je velice složité a psychicky náročné pracovat. Nejen mladí pedagogové, ale i ti starší se velmi často shodují s názorem, že dnešní mládež je nevychovatelná a nevzdělavatelná. Když dojdou do tohoto bodu, nevidí moc východisek jak pokračovat. Velké množství pedagogů si klade otázky, zda vůbec mají ve školství setrvávat, odejít nebo zda lze ještě něco změnit. Pokud se učitel rozhodne zůstat, propadá nedůvěře, že se něco zlepší a jde mu pouze o to, aby zvládl další pracovní den ve zdraví (Vališová 1998, s. 69).

2.1 Osobnost pedagoga

Pedagog je jedním z nejdůležitějších základních činitelů vzdělávacího procesu. Osobnost pedagoga má prvořadou úlohu ve výuce. Požadavky, které jsou kladeny na osobnost pedagoga, jsou především komunikativní dovednosti, kladný vztah k dětem a vysoké morální vlastnosti. Pedagog by měl být psychicky vyrovnaný, měl by se umět dobře vyrovnat se zátěží, která je na něj kladena, měl by reagovat uvážlivě a vážit si druhých lidí. Tyto vyjmenované předpoklady jsou důležité k získání profesionality pedagoga, autority u žáků, rodičů i veřejnosti (Svobodová, Šmahelová, 2007, s. 34 - 35).

Nelešovská ve své publikaci popisuje charakteristiku dobrého pedagoga takto: „*Je to především člověk, který miluje děti, nachází radost ve styku s nimi, umí se s dětmi přátelit, bere si k srdci dětské radosti i zná dětskou duši a nikdy nezapomíná, že on sám byl také dítětem. Věří, že se každé dítě může stát dobrým člověkem. Dobrým učitelem je také ten, kdo dobře zná svůj obor, jemuž vyučuje, miluje ho a je obeznámen s nejnovějšími pedagogickými trendy i výzkumy.*“ (Nelešovská, 2005, s. 15)

2.1.1 Typologie osobnosti pedagoga

Či už osobnost pedagoga nebo osobnost obecně, mají pokaždé obecné i typologické vlastnosti. Tato typologie je pro pedagogy jakési zrcadlo, které je důležité pro sebeurčení a z něj plynoucí schopnosti přizpůsobit se proměnlivým podmínkám. (Kohoutek a kol., 1996, s. 25)

Mezi nejrozšířenější typologii patří typologie W. O. Doringa, který vymezuje šest základních typů osobnosti pedagoga. Jeho typologie je inspirována typologií osobnosti Eduarda Sprangera.

- **Náboženský typ** – jde o pedagoga, který je spolehlivý, bývá často uzavřený sám do sebe a nemá smysl pro humor. Tento typ pedagoga se však moc nedokáže svým žákům přiblížit, protože nemá smysl pro dětskou hru a každý svůj čin posuzuje z hlediska vyšších principů.
- **Estetický typ** – jeho myšlení a jednání je spíše iracionální, převládá fantazie a cit nad racionálním jednáním. Takový pedagog má vlohly se vcítit do osobnosti žáka a tím i osobnost žáka utvářet.
- **Sociální typ** – sociální typ pedagoga, nevyjadřuje své sympatie ke konkrétnímu žákovi, ale věnuje se všem žákům stejně.
- **Teoretický typ** - jde o pedagoga, který zaměřuje své priority na teoretické poznání vyučovaného předmětu, než na samotného žáka. Žáci se mnohdy takového typu pedagogů bojí.
- **Ekonomický typ** – tento typ pedagoga rozumí vzdělávání jako osvojování prakticky užitečných dovedností. Chce po žákovi maximální výsledky, avšak s minimálním vynaložením energie. Ekonomický typ pedagoga zajímá pouze to, co je užitečné.
- **Mocenský typ** – snaží se prosadit názory nebo postoje spíše násilím, rád používá tresty a je si velmi vědom své nadřazenosti.

2.2 Kompetence pedagoga

Jednou z nejvýstižnějších definic kompetencí pedagoga je uvedena v Pedagogickém slovníku: „Soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2008, s. 102).

V odborné literatuře jednotný model kompetencí nelze nalézt. Kyriacou (1996, s. 22) definuje jednotlivé pedagogické dovednosti jako „jednotlivé logicky související činnosti učitele, které podporují žákovo učení“ a rozlišuje tři důležité složky dovedností takto:

- **Dovednosti**, které slučují nejen pedagogovy znalosti daného oboru, ale i žáků a různých faktorů, které mohou ovlivňovat učení a vyučování.
- **Rozhodování**, které slučuje rozhodování při přípravě na vyučování, během něj, ale i po něm.

- **Činnost**, zahrnující projevy chování pedagoga, které působí navenek, jehož cílem by měla být pomoc žákům.

Kyriacou (1996, s. 24) následujícím způsobem vymezuje základní pedagogické dovednosti:

- **Plánování a příprava**

Nejdůležitějším úkolem pro pedagoga je naplánování takových činností, při kterých budou žáci co nejefektivnějším způsobem získávat nové dovednosti a poznatky. Tyto přípravy se mohou lišit, protože začínající pedagogové vytvářejí podrobnější plány, než zkušenější pedagogové. Pedagog by měl dbát na to, aby výuka měla jasně daný cíl a účel, ale také by měl přípravu vytvářet k potřebám žáků. Neméně důležitým faktorem je to, jak vyučovací hodinu uspořádá, aby udržel co nejdéle pozornost všech žáků.

- **Realizace vyučovací hodiny**

Je důležité, abychom se zaměřili se na vystupování pedagoga. Při vyučovací hodině je podstatné nejen to co pedagog dělá, ale i to jakým způsobem to vykonává. Pozitivní signály vystupování pedagog předává většinou výrazem tváře, gesty, způsobem řeči nebo postojem těla. Pro mladé pedagogy je podstatné, aby si do své praxe nepřenašeli konkrétní styly vyučování, kterého byli účastníky. Měli by se pokusit zúročit silné stránky svojí osobnosti a na žáky působit sebejistě, cílevědomě, ale zároveň uvolněně.

Významným aspektem pro to, aby výuka byla efektivní, je to, v jaké kvalitě pedagog užívá mluvené slovo. Složitost výkladu musí přizpůsobovat duševním schopnostem daných žáků, když pedagog klade otázky, měl by se snažit o to, aby se zapojila celá třída.

Zadávání učebních cílů je další z důležitých aspektů. Žák musí zadanému úkolu správně porozumět, aby jej mohl splnit.

- **Řízení vyučování**

Pedagog musí co možná nejlépe využívat svých organizačních a řídicích schopností k tomu, aby udržel pořádek pro efektivní výuku.

Při zahájení vyučovací hodiny je dobré, aby pedagog dodržel přesný čas zahájení dle stanoveného rozvrhu hodin. Žáci by se měli během prvních minut zklidnit a je přínosné započít hodinu jednoznačným způsobem jako je například „*Ted' mi prosím věnujte pozornost*“. V průběhu vyučovací hodiny musí mít pedagog

na paměti, že je potřeba udržovat pozornost žáků a aktivně je začleňovat do všech činností.

Ukončení vyučovací hodiny má také své postupy. Hodina by měla končit včas, tedy ani ne dříve, ani později. Jsou samozřejmě výjimečné situace, kdy pedagog může ukončit hodinu i pár minut po zvonění. Nakonec by měl pedagog zabezpečit plynulý odchod žáků ze třídy, pokud se přesouvají do jiné učebny.

- **Klima třídy**

Prostředí třídy může mít podstatný vliv na postoji žáků k učení. Kyriacou (1996, s. 76), uvádí, že nejlepší klima je cílevědomé, orientované na úkol, podporující žáky, vřelé a uvolněné.

Orientace na úkol a cílevědomost je založena na autoritě učitele a na tom, že má právo rozhodovat a řídit činnosti spjaté s vyučováním.

Vřelé prostředí žáci pocítují prostřednictvím toho, jakým způsobem se pedagog žákům věnuje, jak moc jim vyjadřuje ochotu a jak se o žáky zajímá. Pedagog svoji ochotu však musí volit přiměřeně, protože by se mohlo stát, že se žáci přestanou snažit ve své aktivitě a budou počítat s pomocí svého učitele.

Pedagog by měl pro udržení dobrého klimatu ve třídě dbát na motivaci. Žáci musí mít pocit, že danou činnost jsou schopni splnit a že je to v jejich silách. Motivací může být například pochvala, ať už od pedagoga či rodiče.

Nakonec jedním z nejdůležitějších faktorů, který přispívá ke kvalitě vzdělávání, je zvyšování sebedůvěry a sebeúcty. Je podstatné, aby pedagog vyjadřoval žákům zpětnou vazbu. Pokud ale pedagog sděluje žákovi kritiku a vyzdvihuje výkon jiného žáka, je důležité, aby jednal s opatrností. Žákovi spíše může poškodit sebedůvěru, než aby mu pomohl. Pokud žák nemá dobré výsledky i přes to, že dělal nejvíce, co je v jeho silách, není zdůrazňování neúspěchů na místě.

- **Kázeň**

Lze říct, že kázeň je důležitá pro splnění podmínek, které musí být uskutečněna pro efektivní učení žáků. Pedagog si musí uvědomit, že vytvoření řádu v hodině úzce souvisí s udržením pozornosti žáků a tím i kvalitnímu vyučování.

- **Prospěch žáků**

Kyriacou (1996, s. 120) uvádí, že hodnocení je kterákoli aktivita, která se zakládá na posouzení výkonu žáků. Hodnocení výkonů žáků je dobré pro

zpětnou vazbu od pedagoga žákovi. Dochází k odhalování těch oblastí, ve kterých má žák mezery a tím také dochází k zefektivnění vzdělávání.

- **Evaluace**

Každý pedagog by se měl zamýšlet nad svými výkony. Aby se pedagog dokázal dobře hodnotit, dobře mu poslouží například deník, pořízení videozáznamu z jeho vyučovací hodiny nebo zpětná vazba od žáků, které vyučuje.

2.3 Komunikace a vzájemné působení ve výuce

Gavora (2005, s. 24) uvádí, že „*Komunikace je základním prostředkem realizace výchovy a vzdělávání prostřednictvím verbálních a nonverbálních projevů učitele a žáků*“. Autor také zmiňuje, že komunikace je prostředek k realizaci mezilidských vztahů ve třídě. S komunikací úzce souvisí pojem interakce, který definujeme jako vzájemné působení. Nelešovská (2008, s. 85) ve své publikaci definuje interakci jako vzájemné mezilidské vztahy, jakožto proces, ve kterém na sebe osoby vzájemně působí. Podle autorky pedagog na žáka působí celou svojí osobností, nejde tedy pouze o přijetí a předání informací. Komunikaci vyjadřujeme jako verbálně i neverbálně.

Pravidla, kterými se komunikace ve výuce řídí, jistým způsobem určují dominantní postavení pedagoga. Gavora (1995, s. 34) uvádí direktivní komunikační pravidla pro žáky i pedagogy při výuce v tradiční třídě. Pedagog má právo:

- ujmout se kdykoliv slova, přerušit žáka
- rozhodovat o tématu komunikace
- hovořit s kým chce
- mluvit kdekoliv ve třídě
- hovořit ve stoje, nebo i v sedě

Žák musí při výuce dodržovat velice přísné zásady:

- mluvit pouze v případě, že je učitelem vyzván
- hovořit tak dlouho, jak mu bylo stanoveno
- mluvit o tom, co mu bylo určeno
- hovořit na tom místě, které mu bylo učitelem určeno

Autor také uvádí pravidla, které jsou pro žáky tolerantnější, i když je zachována dominance pedagoga, a jimi jsou demokratická komunikační pravidla. Jestliže pedagog užívá tyto pravidla, musí si být jistý svými schopnostmi zvládnout ovládat třídu.

Demokratická komunikační pravidla jsou:

- žák může klást otázky třídě i pedagogovi
- žák může rozhodnout, kdo bude odpovídat
- ze žáka se může stát moderátor třídy

2.3.1 Prostředky komunikace

Komunikace mezi žákem a pedagogem je velice důležitá pro zvýšení efektivity nejen vzdělávacího procesu, ale také toho výchovného. Pro pedagoga je značně přínosné, aby si osvojoval a vhodně využíval různé komunikační prostředky.

- **Komunikace verbální**

Hlavním prostředkem verbální komunikace je nepochybně řeč. Řeč má povětšinou mluvenou podobu. Díky slovnímu projevu pedagog přenáší svým žákům nejen poznatky, ale také přispívá k vychovávání a formování jejich osobnosti. Pedagog musí svým slovním projevem vyjadřovat věcně správný obsah, který je přiměřený rozumových schopnostem žáků, měl by volit správnou intonaci a za každých volit kultivovaný a spisovný jazyk. (Nelešovská, 2005, s. 96)

- **Komunikace nonverbální**

Nonverbální komunikací vyjadřujeme určitá sdělení bez použití slov. Takovou komunikaci si většinou ani neuvědomujeme, bývá spontánní a tím dochází k ovlivnění našeho projevu. Prostředky nonverbální komunikace jsou:

- Sdělování pomocí výrazu obličeje – sledováním výrazů obličeje žáků (mimiky), pedagog dokáže rozlišit psychické rozpoložení žáků. Musí ale také umět rozlišit, zda jsou výrazy obličeje pravé nebo jen hrané.
- Sdělování pomocí pohledů – jedná se o řeč očí, pedagog by si měl všimnat pohledů žáků, ze kterých lze vyčíst, co si žák myslí. Například pohledy

nedůvěry, nenávisti ale také pohledy důvěry. Pedagog by měl svými pohledy směřovat mezi všechny žáky rovnoměrně.

- Sdělování pomocí dotyků – U pedagogů bychom měli narazit na projevy pouze pozitivní (např. pohlazení), ale výjimečně můžeme narazit i na projevy negativní (např. pohlavek, žduchnutí). Pedagog musí být ve svém projevu uvážlivý, aby žákovi neublížil, nebo nevzbudil podezření, zvláště u dospívajících děvčat.
- Sdělování pomocí vzdálenosti – vnímáním osobního prostoru se zabývá proxemika. Ve školní třídě proxemika může mít do určité míry dopad i na aktivitu žáků. Pedagog většinou komunikuje s žáky v předních lavicích a právě u těch pozorujeme největší aktivitu.

2.4 Vybudování autority pedagoga

Pro pedagoga, jenž nemá vybudovanou autoritu, je velmi obtížné dosáhnout vytyčených výukových cílů. Díky autoritě je pedagog schopen vést a řídit vše, co se děje ve třídě. (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 391)

Autor Kyriacou (1996, s. 100 – 103) uvádí, že budování autority je závislé na čtyřech stránkách role pedagoga.

- **Vyučování**

Je velice důležité, aby pedagog prováděl vyučování správným způsobem, a to tak, aby žáky nebylo hodnoceno jako jejich poškozování či urážení. Pedagog by měl vystupovat sebejistě, že vyučovanému tématu rozumí, zajímá ho a zvládá organizovat činnosti všech žáků ve třídě.

- **Postavení pedagoga**

Autorita pedagoga obecně vychází z jeho role ve škole či ve společnosti. Pedagog si musí být vědom toho, že má určitý status, dle kterého musí jednat a přizpůsobit své chování. Status je založen na různých činnostech, mezi které patří například organizace výuky pedagogem.

- **Řízení třídy**

Základem kvalitní výuky je určitá domluva mezi pedagogem a žáky, jejíž hranice je nutné respektovat, tak aby byl dodržen plynulý průběh vyučovací hodiny.

- **Nevhodné chování žáků a jeho efektivní řešení**

Autorita pedagoga je také založena na tom, jak moc je schopen efektivně řešit nekázeň žáků.

3 KÁZEŇ A AUTORITA

V další kapitole se budeme snažit najít provázanost mezi autoritou, kázní a výchovou ke kázní. Tyto pojmy podle odborných výzkumů spolu totiž velmi úzce souvisí.

3.1 Charakteristika pojmu kázeň

Pojem kázeň je velmi diskutovaným tématem jak ve školství, tak v široké společnosti. S touto problematikou se setkáváme téměř denně, ať už z mediálních prostředků, tak z běžného života. Na kázeň může mít každý z nás rozdílný pohled, někdo si představí dodržování pravidel, poslušnost nebo splnění určitých povinností. Naopak někdo jiný vnímá kázeň jako neplnění školních povinností nebo vyrušování během výuky.

Neukázněnost žáků a zvyšující se agresivní chování na školách, je v dnešní době velmi propíraným tématem, a toto chování začíná být vážným problémem. Někteří žáci bývají vystavováni velkému stresu ze strany svých spolužáků, protože stále častěji zažívají šikanu psychickou, ale i fyzickou. Bohužel takový stres mohou zažívat i někteří pedagogové, kteří bývají také vystaveni šikaně ze strany žáků. Pro pedagogy je vyučovací hodina v posledních letech spíše zaměřena na uklidňování žáků, než na jejich vzdělávání. Dnes, ale i v minulosti nevhodné, nucené uplatnění autority ve formě drezury a autoritativního vyučovacího stylu nepřináší kýžený výsledek.

O tom, že je potřeba aktivně přistupovat ke kázní popisuje i Obst (Kalhous, Obst a kol., 2002, s. 367), který klade důraz na to, že pedagogovi, který se dobře připravuje, pracuje s různými pomůckami, rozdílnými technikami a ve vyučovací hodině obměňuje různé činnosti, většinou problém s kázní nemá. Není zaručeno, že dobře připravený pedagog nebude mít problém s kázní, ale obecně platí, že pedagog, který respektuje své žáky, je jimi také respektován.

3.2 Charakteristika pojmu nekázeň

Protipólem kázně, je logicky nekázeň. Hranice chápání nekázně a nežádoucích společenských vlivů se postupně s vývojem společnosti posouvají. V odborných literaturách se kromě pojmu nekázeň, můžeme setkat také s jinými termíny, jako jsou například nevhodné

chování, rušivé chování, nebo nespolupracující chování. Všechny termíny mají stejný význam, a to nerespektování nebo porušování daných pravidel. (Bendl, 2004, s. 253)

Jestliže žáci při vyučovací hodině ruší, nedávají pozor, baví se mezi sebou, nereagují na pokyny pedagoga, nepracují na úkolech, které jim byly zadány, potom je pro pedagoga nejen velmi těžké vyučovat, ale také má problém s naplněním cíle vzdělávání.

Dnes se setkáváme s relativně rozsáhlou formou nekázně a tou je šikana. Šikanou se rozumí chování jedincem či skupinou, které má za cíl ublížit nebo zastrašit jiného žáka. Jedná se o útoky jak fyzické, tak i psychické, proti žákům, kteří se sami neumí ubránit.

Šikana je velkým strašákem všech současných škol, a patří mezi nejrozsáhlejší negativní jevy ve škole.

3.2.1 Příčiny nevhodného chování žáků

Příčiny, které vedou k samotné šikaně, jsou jevy, které obecně rozdělujeme na faktory biologické (vrozená agrese, odchylky ve funkcích nervové soustavy, dědičné poruchy chování), sociální (působení rodiny a okolí na výchovu), situační (nezáživný výklad pedagoga, aktuální atmosféra ve třídě).

Chování každého z nás je ovlivněno dědičností, fyziologií, ale také závisí na výchově a daném prostředí, ve kterém vyrůstáme. Převážně u dětí mají na jejich chování vliv osoby, se kterými se stýká a také situace ve kterých se dítě ocitá. Děti mají sklony k napodobování, přizpůsobování se někomu nebo něčemu, ale to vše závisí také na momentální náladě, zdravotním stavu nebo na zkušenostech, které dosud dítě zažilo. (Bendl, 2004, s. 258)

3.2.2 Postup při řešení nekázně

I když umíme rozlišit mnoho faktorů, které vedou k nekázni, nemůžeme říci, že by existovalo jedno zaručené pravidlo, které bychom mohli uplatňovat při řešení nekázně. Pedagog si musí být vědom, že každý žák ve třídě je individuální osobností, kteří reagují na určité podněty rozdílně. Nelze říci, že to co fungovalo na jednu třídu, bude fungovat i na tu druhou. Je nutné se držet různých doporučení a zkoušet spojovat určené metody, které vedou k řešení nekázně.

Bendl (2011, s. 146) klade důraz na prevenci a uvádí tři druhy opatření, které jsou prevence, náprava a výchova ke kázní. Pedagog také musí rozpoznat, kdy už je ta nejzazší hranice pro řešení nekázně, musí brát ohled na věk žáků a na jejich individuální zvláštnosti.

G. Petty (1996) uvádí postup při řešení kázeňských problémů, který klade důraz na to, jak je důležité najít jádro celého problému. Jestliže se jedná o případ, kdy jde pouze o jednoho žáka, doporučuje se rozmluva o samotě mezi čtyřma očima. Jak by taková rozmluva měla vypadat? Měla by obsahovat tyto čtyři body:

- Pedagog by se měl pokusit najít skutečný problém a žákovi opravdu naslouchat.
- Žák a učitel by měli společně dojít ke shodě na určitém řešení daného problému. Nejlepší je, když řešení navrhne sám žák, pokud tak ale neučiní, řešení stanoví pedagog. Důležité však je, aby žák s tímto řešením souhlasil.
- Dalším bodem rozhovoru je stanovení cíle.
- A posledním bodem je vyhodnocení rozhovoru, tím pedagog získá zpětnou vazbu, zda takové řešení bylo dostačující.

Důležité však je, aby se nekázeň řešila ve všech rovinách, které jsou škola, učitel, žák a rodina.

3.3 Autorita, výchova a vztah mezi nimi

Vališová (1998, s. 152) ve své publikaci uvádí, že vztah mezi autoritou a výchovou je úzce spojen a jsou si navzájem podmíněny. U obou pojmů jde totiž o předávání hodnot a norem společnosti. Ve společnosti jsou hodnoty a normy ustáleny v autoritě a tou jsou také prosazovány. Dle autorky nahlížíme na vztah mezi autoritou a výchovou ze tří rovin:

- Rovina makrosociální – v nejširším kontextu hovoříme o vztahu mezi autoritou a výchovou, které jsou určovány vztahem mezi normami, rodinnými hodnotami, školou a společností.
- Rovina mikrosociální – v této rovině hovoříme o pravidle a zásadách, které jsou určovány rodinným životem a vzájemným působením ve škole. Patří sem například každodenní činnosti mezi pedagogy a žáky.
- Rovina intraindividuální – rovina, ve které se pozoruje to, jak jedinci přijímají normy od druhých a kterými prostředky jsou ovlivňovány.

3.3.1 Styly výchovy

Cílem výchovy učitele je v první řadě to, aby z dítěte vychoval slušného člověka, který bude pozitivním přínosem pro společnost.

Mezi nejrozšířenější styly výchovy patří:

- Styl liberální – pro tento styl výchovy je typické, že vychovatel v podstatě vůbec děti neřídí, klade jim velmi malé výchovné požadavky a nekontroluje, zda děti tyto požadavky plní. Pro děti je tento styl zprvu oblíbený, než ale zjistí, že není vše ideální, jako nulová organizace, velké časové prostoje a dokonce i chaos. Tento styl můžeme nejčastěji vidět u začínajících pedagogů, kteří jsou většinou ještě nejistí a nemají ještě úplně jistou koncepci výchovy.
- Styl autokratický – jedná se o styl dominantní a autoritativní s pevným vedením. Vychovatel jednoznačně řídí všechny aktivity dětí díky svým zkušenostem, hodně hrozí a používá tresty. Vychovatel věnuje málo pozornosti na přání a potřeby dětí. Děti sice kázeň dodržují, ale pouze pod dozorem. Taková výchova může vést k tomu, že se z dětí vyvinou poslušní, závislí jedinci, nebo naopak jedinci, kteří mají skony k agresivitě vůči autoritám. U slabších jedinců se mohou objevovat i zdravotní potíže, jako je ranní nevolnost, bolesti hlavy, zvracení a viditelná nechut' chození do školy.
- Styl integrační (demokratický) – tento styl se vyznačuje tím, že vychovatel má jasno ve svých výchovných cílech, přikazuje méně a působí na děti spíše příkladem. Takový vychovatel podporuje iniciativu a má porozumění pro všechny problémy, které děti trápí. I v tomto stylu výchovy je nutná dávka dominantnosti, nesmí však převažovat. (Čáp, 1990, s. 102)

Všechny tyto styly mají své klady, ale i zápory. U pedagoga můžeme identifikovat různé styly výchovy. Jaký styl vedení si pedagog zvolí, závisí zejména na jeho osobnosti, věku dětí které vede, nebo na typu činnosti, kterou s nimi provádí. Praxe nám dokazuje, že neoptimálnějším způsobem vedení je styl integrační (demokratický).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU

V praktické části této bakalářské práce budeme zkoumat subjektivní pohledy žáků a učitelů na problematiku autority pedagoga. Cílem průzkumu je zmapování názorů žáků a učitelů základních škol na autoritu pedagoga a posoudit, jak tento pojem vnímají, jaké aspekty mají vliv na autoritu a co může autoritu oslabovat, nebo naopak posilovat.

4.1 Výzkumné metody sběru dat

V této bakalářské práci byla pro sběr dat použita metoda, která je nejefektivnější, obzvláště pokud je větší počet odpovídajících a tou je dotazník. Informace získáváme pomocí písemných odpovědí na otázky, které jsme respondentům zadali. Tato metoda bývá zvolena právě proto, že je možné získat velké množství informací za velmi krátkou dobu.

Pokud hovoříme o tom, jak je dotazník strukturován, většinou je sestaven ze tří částí. První část je vstupní, takzvaná hlavička. Hlavička většinou zahrnuje jméno autora daného dotazníku, název organizace, která dotazník zadává, je zde vymezen cíl dotazníku a instrukce pro respondenta, jak má dotazník správně vyplnit. Druhou část obsahují už dané otázky, které by měli být na začátku jednodušší, aby respondenta hned nevystrašily.

Cílem tohoto dotazníkového šetření je zjistit jak nahlíží na autoritu pedagoga žáci, a jak učitelé. Na základě těchto zjištěných informací je cílem navrhnout doporučení pro pedagogy, aby se více přiblížili svým žákům a dokázali správně využívat svoji autoritu.

Dotazníky jsou dva, jeden pro učitele a jeden pro žáky, tyto dotazníky jsou rozdílné. V obou dotaznících je po osmi otázkách a pro lepší orientaci jsou otázky doplněny o graf. Otázky v dotazníku jsou jak uzavřené, kdy měli respondenti na výběr minimálně ze tří odpovědí, tak otevřené, ve kterých mohli dotazovaní odpovědět nespočetným množstvím odpovědí.

4.2 Výzkumný nástroj

Výzkum pro naši bakalářskou práci se uskutečnil na FZŠ Milady Horákové a Mateřská škola Olomouc. Respondenty dotazníku byli žáci sedmých a osmých tříd FZŠ Milady Horákové a učitelé, kteří učí jak na prvním stupni, tak na druhém stupni. Návratnost dotazníku ale nebyla 100%, jelikož někteří žáci odmítli dotazník vyplnit. Výzkumný vzorek nakonec tvořilo 59 žáků a 25 učitelů.

Dotazníky byly administrovány prostřednictvím učitelů FZŠ Milady Horákové. Učitelé žákům sdělili přesné instrukce, jakým způsobem mají dotazník vyplňovat a všechny otázky byly s učiteli konzultovány pro předejití případného nepochopení.

- **FZŠ Milady Horákové a Mateřská škola Olomouc**

Škola byla pro žáky otevřena ve školním roce 1995/1996. Základní škola byla vybudována jako součást sídliště, na místě, kde dříve byla samostatná obec Nové Sady. Při výstavbě sídliště architekti mysleli také na to, že zde vyroste základní škola pro více než 600 žáků od prvního až po devátý ročník.

Díky tomu, že to není tak dávno, co byla škola vybudována, drží si stále moderní ráz a dobrou úroveň. Kromě klasických učeben, je už velká část učeben multimediálních, které jsou vybaveny interaktivními tabulemi. Díky těmto tabulím, mají učitel i žák možnost moderního vyučování. Jsou zde také specializované učebny pro výuku chemie, fyziky, přírodopisu, počítačové učebny nebo keramická dílna. Ve škole nechybí ani cvičná kuchyně, školní dílny, výborné tělovýchovné zařízení, jejichž součástí jsou dvě velké tělocvičny nebo zrekonstruované školní hřiště.

Od roku 2004 jsou součástí ZŠ i dvě mateřské školy – MŠ Radova a MŠ Rožňavská.

- **Školní vzdělávací program FZŠ Milady Horákové**

Výuka na ZŠ probíhá podle Školního vzdělávacího programu Škola zdravého životního stylu, již od roku 2013/2014 pod názvem Poznáváme sebe a svět. Již od prvního ročníku je pro žáky připraven kvalitní výukový program, který absolventy toho kurzu připraví na další studium na střední škole nebo učilišti. Do učebního plánu je žákům zařazena výuka anglického

jazyka, jehož problematika je prohlubována hlavně na druhém stupni. Kromě anglického jazyka má žák možnost dalších dvou volitelných předmětů - ruského a francouzského jazyka.

Již od čtvrtého ročníku škola žákům nabízí výuku informačních a komunikačních technologií. Tato výuka formou povinných i volitelných předmětů běží dál až do devátého ročníku. Vyučování probíhá v moderně zařízených počítačových učebnách, je zde k dispozici i další počítačová místnost, ve které je k dispozici přístup na internet, který mohou žáci využívat i o přestávkách.

Pro žáky sedmých ročníků může být zajímavý ekologický seminář, který dětem atraktivním podáním přiblíží nejen vztah k přírodě, ale také jak ji chránit a pečovat o ni. Pro kvalitní výuku je vybudována odborná učebna přírodopisu. ZŠ také spolupracuje se střediskem Sluňákov a Hnutím duha, které poskytují ekologické programy pro děti všech věkových kategorií.

V neposlední řadě je zaměřena velká pozornost na sociálně patologické jevy, které mohou být ohrožující pro klidný život dětí. Problematiku těchto jevů škola řeší ve spolupráci se sociálním odborem Statutárního města Olomouc, společně s Poradnou pro ženy a dívky v Olomouci. Obvyklá spolupráce je i s Policií ČR.

4.3 Hypotézy pro dotazníkové šetření

Gavora (2000, s. 49) definuje hypotézu jako vědecký předpoklad, který byl vyvozen z vědecké teorie. Hypotéza musí vycházet především z poznatků, které o zkoumaném jevu známe, nebo z praktických zkušeností odborníka. Tyto poznatky, nebo zkušenosti díky zjištěním z výzkumu budou potvrzeny, nebo vyvráceny.

Gavora (2000, s. 52) uvádí tři pravidla, jež jsou nutné dodržovat pro sestavení správné formulace hypotézy:

- Hypotéza je tvrzení a utváří se oznamovací větou.
- Hypotéza vyjadřuje vztah mezi dvěma proměnnými.
- Hypotéza se musí dát ověřovat, její proměnné se musí dát kategorizovat, nebo měřit.

Hypotézy našeho výzkumu:

- H. 1: Vnímání významnosti autority pedagoga z pohledu žáků je odlišné od pohledu učitelů.
- H. 2: Vnímání autority pedagoga u žáků ovlivňuje pohlaví a věk učitele.
- H. 3: Vlastnost, která nejvíce utváří autoritu pedagoga, je podle žáků respekt vůči okolí a podle učitelů to jsou didaktické schopnosti.
- H. 4: Žáci rádi využívají rady učitele, při řešení svých osobních problémů.
- H. 5: Většina učitelů pro udržení pozornosti žáků volí činnosti tak, aby žáci byli stále zapojováni a neměli prostor k tomu, aby pocítovali nudu.
- H. 6: Učitelé základních škol považují za dobrého pedagoga pouze takového učitele, který má u žáků autoritu.

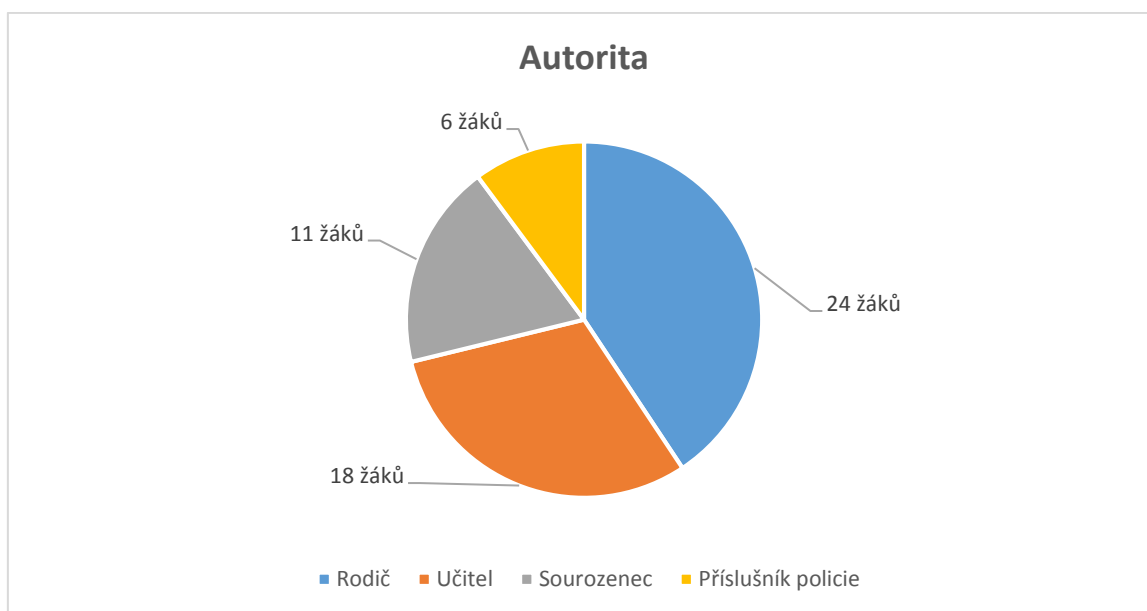
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Tato kapitola je zaměřena na výsledky výzkumu, který jsme realizovali pomocí dotazníku. Pořadí rozboru jednotlivých otázek jsou řazeny v souladu s pořadím otázek v dotazníku. Pro celkovou lepší přehlednost, je většina otázek doplněna o grafy.

Výsledky dotazníkového šetření žáků

1. Kdo je pro Vás autorita?

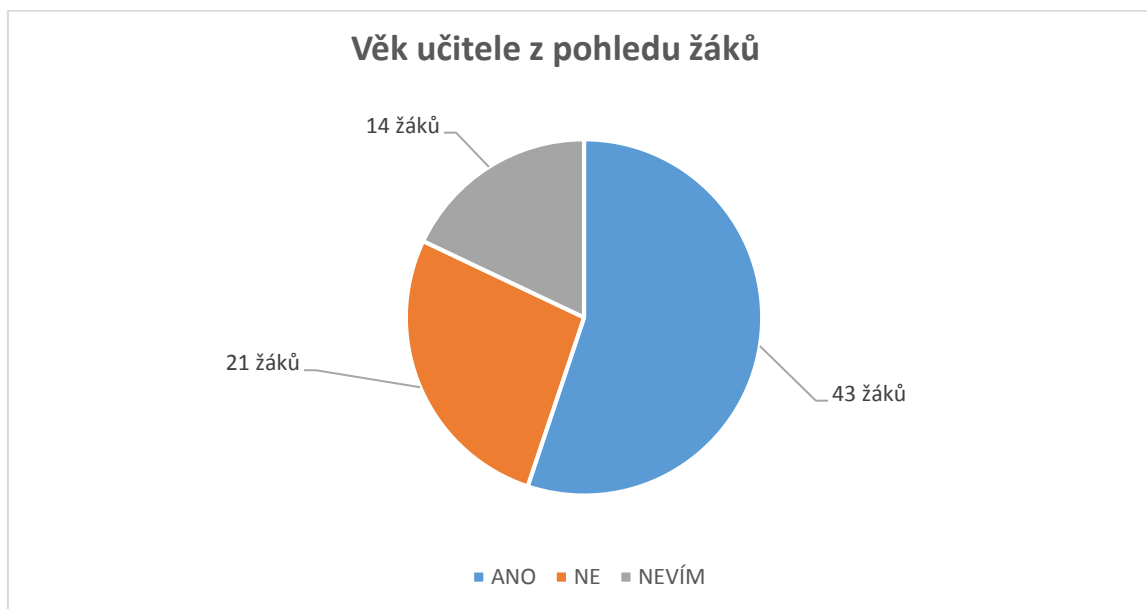
V otázce číslo 1 měli respondenti doplnit odpověď. Na zadanou otázku odpovědělo 24 žáků, že je pro ně autoritou rodič, pro 18 žáků je autorita učitel, 11 dotázaných uvedlo, že je pro ně autoritou sourozenec a pro 6 žáků je autoritou příslušník policie.

Graf č. 1 – Autorita

2. Ovlivňuje podle Vás autoritu učitele jeho věk?

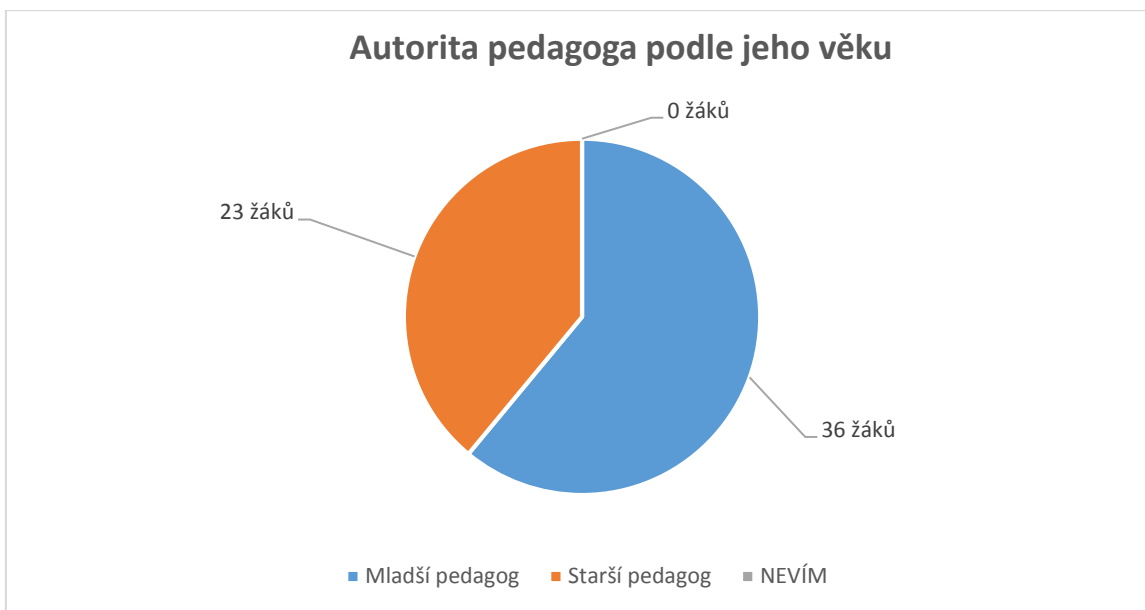
Otázka nabízela volbu odpovědí *ano/ ne/ nevím*. Pro 43 dotázaných žáků věk učitele ovlivňuje jeho autoritativnost, pro 21 žáků věk neovlivňuje jak je učitel autoritativní a 14 z nich odpovědělo, že neví.

Graf č. 2 – Věk učitele z pohledu žáků

3. Je podle Vašeho názoru více autoritativní mladší, či starší učitel?

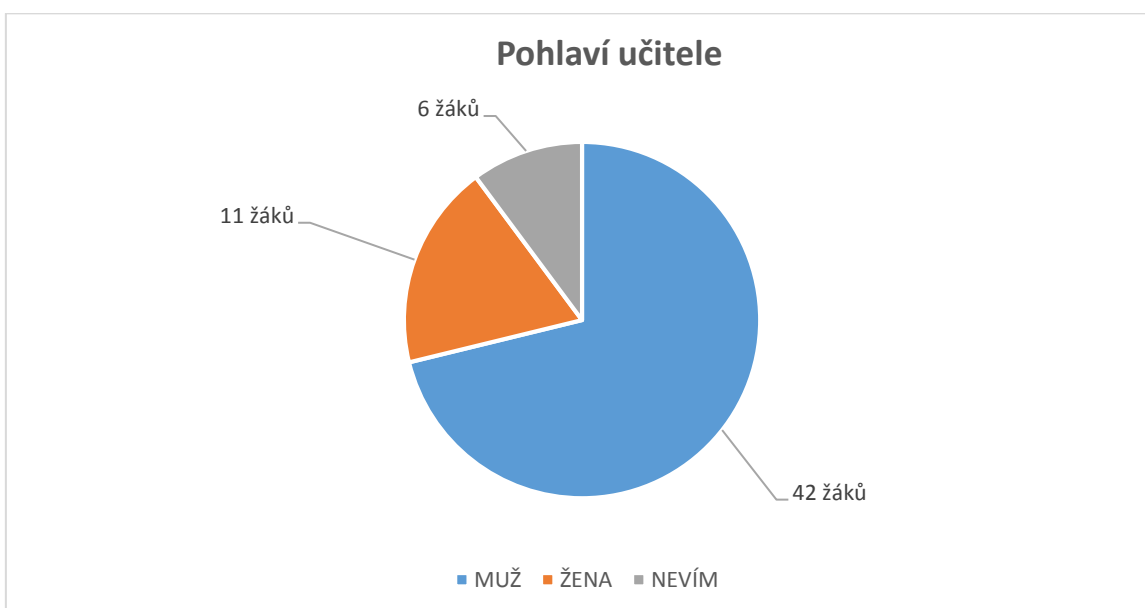
Dotazovaní žáci měli u této otázky na výběr ze tří odpovědí *mladší pedagog/ starší pedagog/ nevím*. Většina žáků odpověděla, že je pro ně autoritativní mladší učitel. Konkrétně pro 36 žáků je více autoritativní mladší pedagog, a pro 23 dotázaných je větší autoritou starší učitel. Odpověď nevím, nezvolil žádný z žáků.

Graf č. 3 – Autorita pedagoga podle jeho věku

4. Je podle Vašeho názoru lepší učitel muž nebo žena?

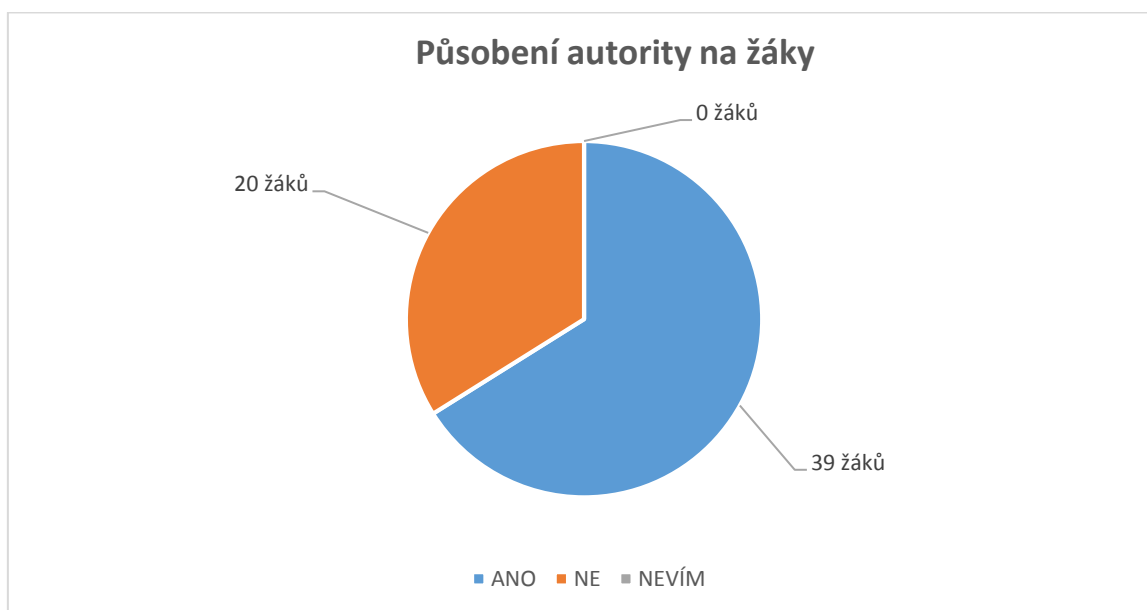
V otázce číslo 4 odpovídali dotazovaní žáci třemi možnostmi *muž/ žena/ nevím*. Na tuto otázku žáci odpověděli tak, že pro 42 dotazovaných je lepší jako učitel muž a pro 11 žáků je lepší žena a zbylých 6 žáků neví, pro jakou variantu je přiklonit.

Graf č. 4 – Pohlaví učitele

5. Měl by podle Vás učitel na své žáky působit autoritativně?

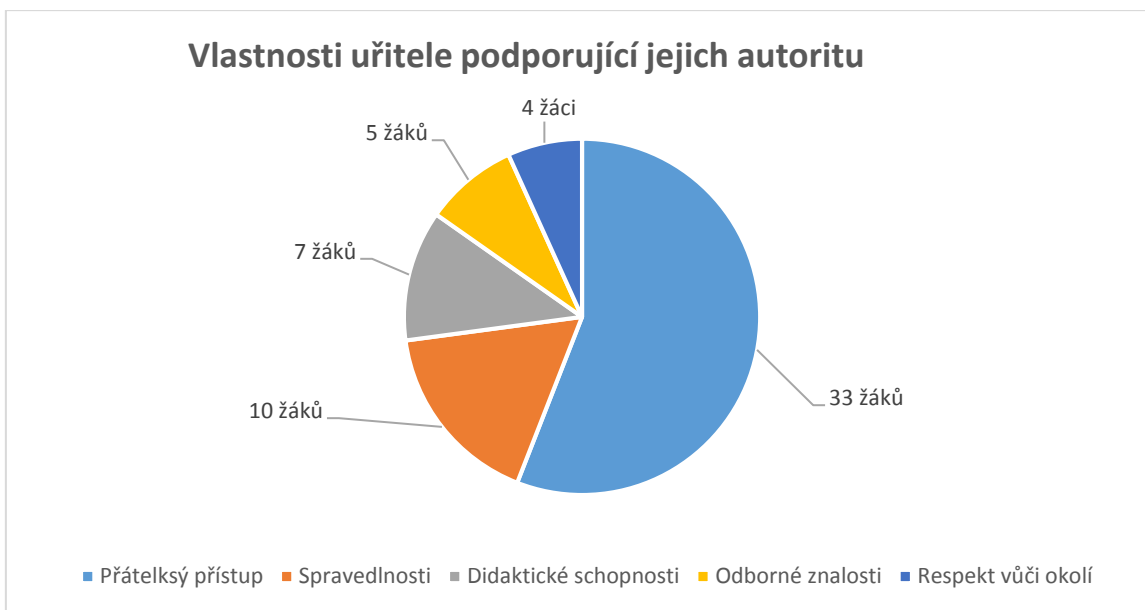
U této otázky byly na výběr možnosti výběru odpovědí *ano/ ne/ nevím*. Pro 39 respondentů by měl učitel na své žáky působit autoritativně a dalších 20 žáků si nemyslí, že je důležité, aby učitel působil autoritativně. Každopádně všichni dotazovaní žáci věděli, zda by podle nich pedagog měl působit autoritativně či ne, protože žádný z nich neodpověděl *nevím*.

Graf č. 5 – Působení autority na žáky

6. Která z těchto následujících pěti vlastností nejvíce pomáhá utvářet autoritu pedagoga? Zaškrtněte jednu, která je podle Vás nejvýznamnější.

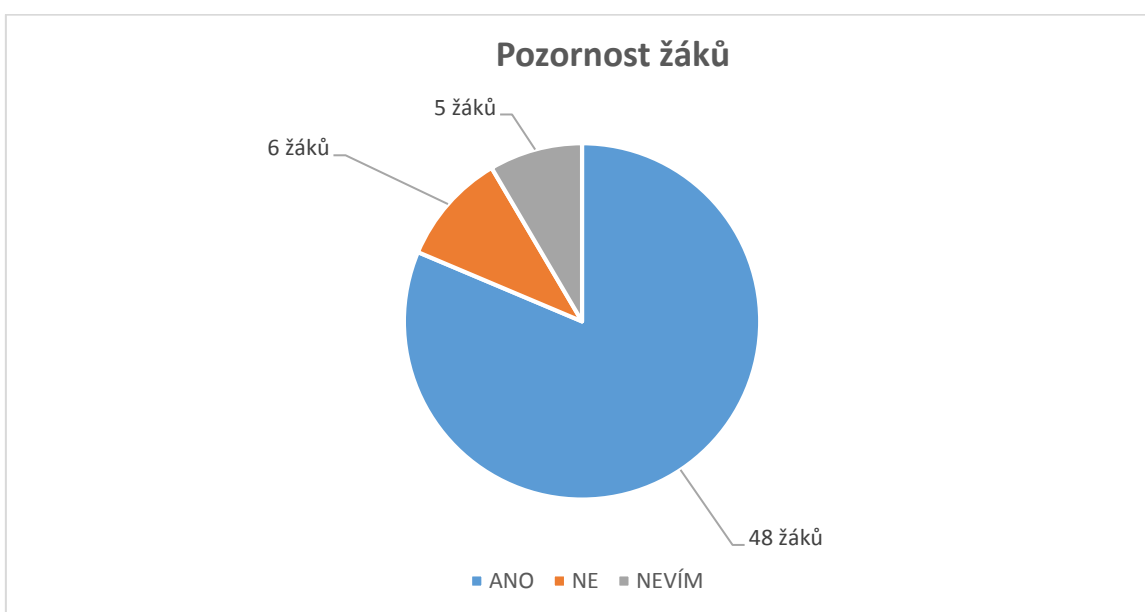
U této otázky měli žáci výčet pěti vlastností, ze kterých měli vybrat jednu, která je podle nich nejvýznamnější. Podle výsledků hodnocení jako úplně nejvýznamnější vlastnost, která pomáhá utvářet autoritu je přátelský přístup. Tuto vlastnost zvolilo 33 žáků. Pro 10 žáků je nejdůležitější spravedlnost, didaktické schopnosti jako nejdůležitější zvolilo 7 žáků. Pro pouhých 5 žáků jsou významné odborné znalosti a 4 žáci uvedli jako důležitou vlastnost učitele respekt vůči okolí.

Graf č. 6 – Vlastnosti učitele podporující jejich autoritu

7. Dokážete být pozorní v hodině učitele, kterého máte rádi?

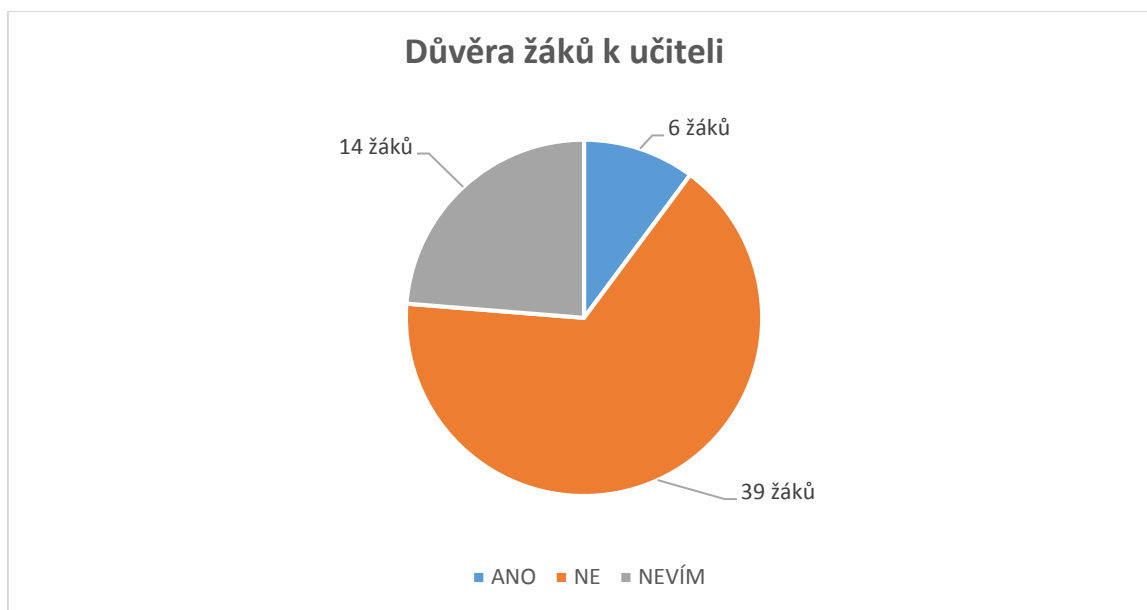
U této otázky měli žáci na výběr ze tří odpovědí *ano/ne/nevím*. Více jak tři čtvrtiny dotázaných žáků odpovědělo, že dokáží držet pozornost ve vyučovací hodině jejich oblíbeného učitele, a to celých 48 žáků. Pouhých 6 žáků uvedlo, že ani u oblíbeného učitele nedokáží být pozorní a 5 žáků neví, zda to dokáží.

Graf č. 7 – Pozornost žáků

8. Obrátili byste se na učitele v případě, že byste potřebovali poradit s osobními problémy (např. problémy doma, se spolužáky, s jinými kamarády)?

Otázka číslo 8 nabízela dotazovaným žákům na výběr odpovědi *ano/ ne/ nevím*. Pro celých 39 žáků není učitel partnerem natolik, aby a za ním šli se svým osobním problémem, 14 žáků na tuto otázku odpovědělo, že neví, zda by své problémy řešili s pedagogem a pouhých 6 žáků by vyhledalo učitele v případě, že by potřebovali pomoci s osobním problémem.

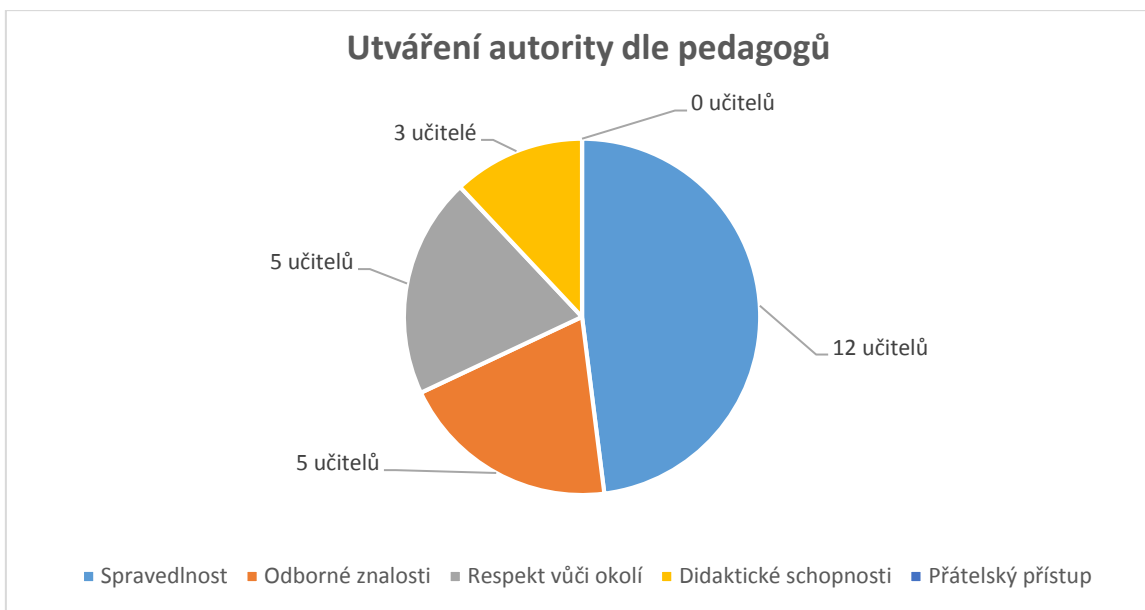

Graf č. 8 – Důvěra žáků k učitelů

Výsledky dotazníkového šetření učitelů

1. Která z těchto následujících pěti vlastností nejvíce pomáhá utvářet autoritu pedagoga? Zaškrtněte jednu, která je podle Vás nejvýznamnější.

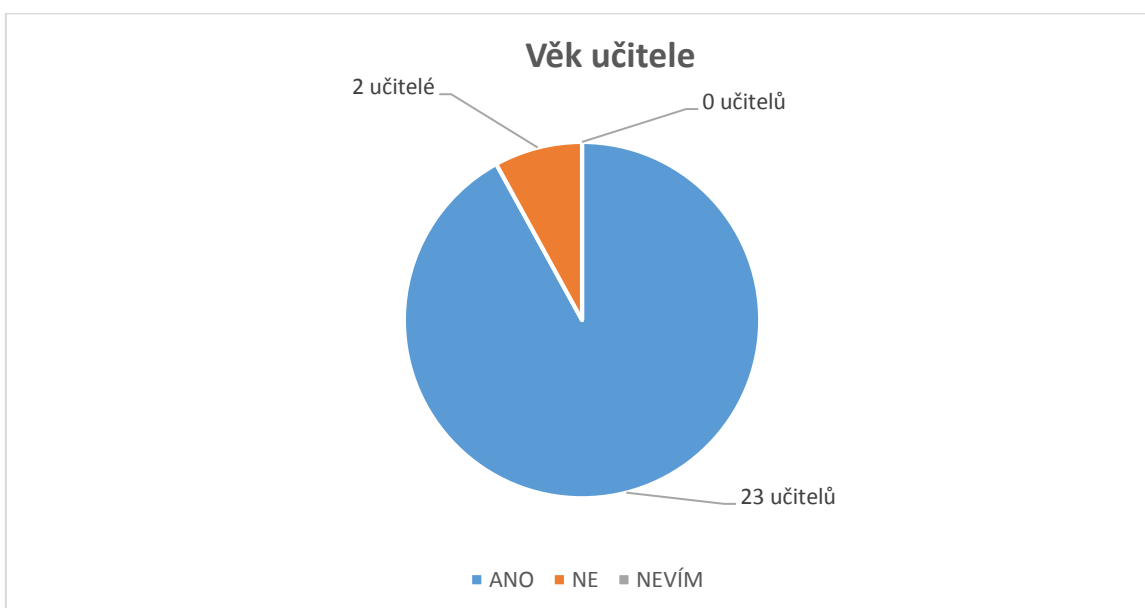
U této otázky měli učitelé výčet pěti vlastností, ze kterých měli vybrat jednu možnost. Pro 12 dotázaných pedagogů je nejdůležitější vlastností spravedlnost. Dalších 5 učitelů preferuje odborné znalosti a respekt vůči okolí a 3 učitelé pokládají za prioritu didaktické schopnosti. Přátelský přístup jako nejvýznamnější nevolil žádný z dotázaných pedagogů.

Graf č. 9 – Utváření autority dle pedagogů

2. Ovlivňuje podle Vás autoritu učitele jeho věk?

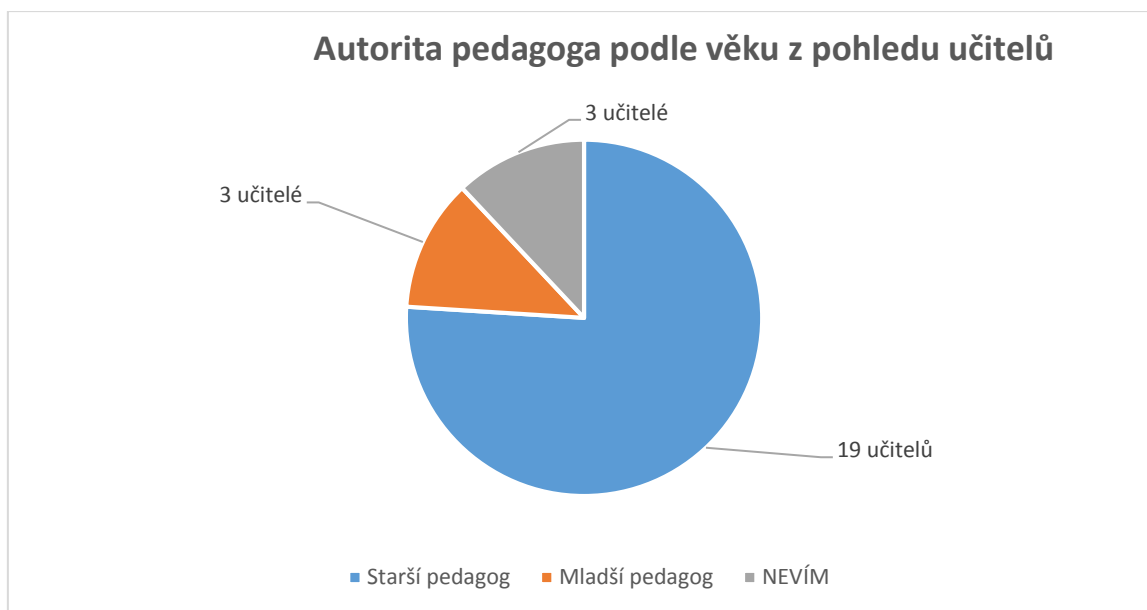
Na otázku číslo 2 mohli respondenti odpovídat třemi možnostmi *ano/ ne/ nevím*. Podle 23 dotázaných pedagogů věk učitele ovlivňuje jeho autoritativnost, pouze pro 2 pedagogy věk učitele není ovlivňující při získávání autority. Žádný z pedagogů nevyužil odpovědi *nevím*.

Graf č. 10 – Věk učitele

3. Je podle Vašeho názoru více autoritativní mladší, či starší učitel?

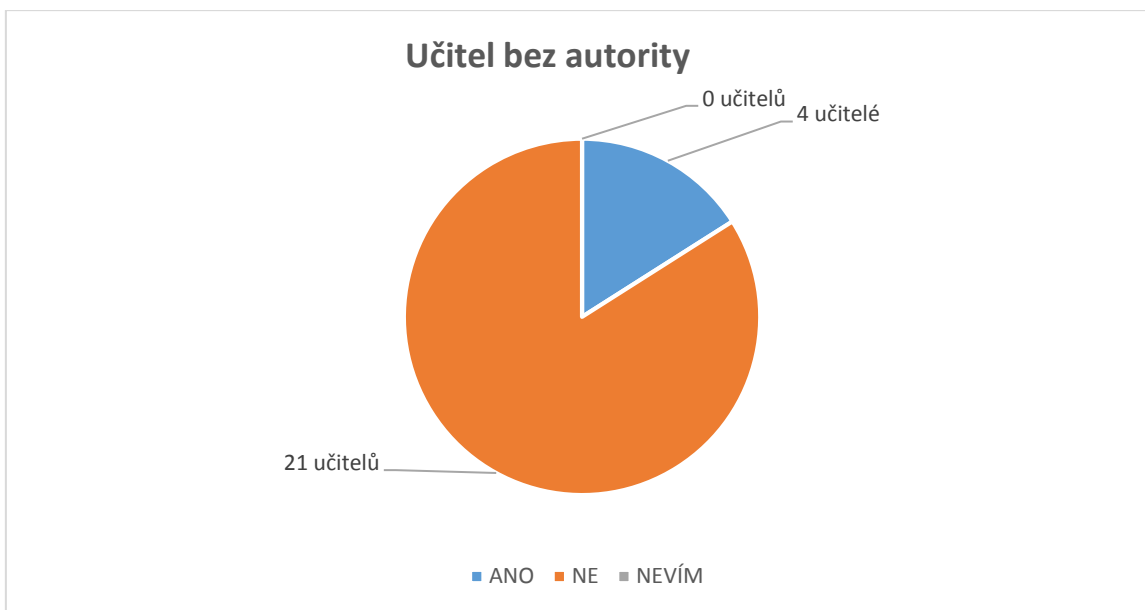
Na tuto otázku dotazovaní učitelé měli zvolit jednu ze tří možností *mladší pedagog/ starší pedagog/ nevím*. Po vyhodnocení této otázky jsme zjistili, že pro 19 odpovídajících pedagogů je více autoritativní starší učitel, snad pro své bohaté životní zkušenosti a znalosti, pro 3 pedagogy má větší autoritu mladší učitel, který je více pečlivý při přípravě na vyučovací hodiny a 3 učitelé na tuto otázku neznali odpověď, tudíž volili možnost *nevím*.

Graf č. 11 – Autorita pedagoga podle věku z pohledu učitelů

4. Může být učitel schopným pedagogem, i když nemá u žáků autoritu?

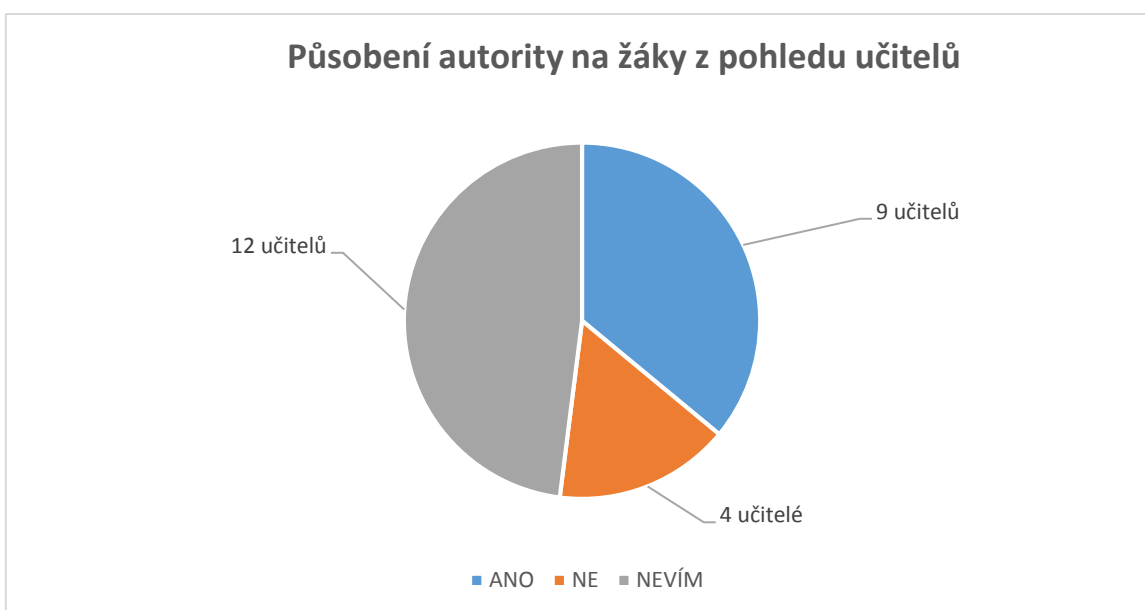
Na zadanou otázku učitelé odpovídali z výběru odpovědí *ano/ ne/ nevím*. Podle 21 učitelů není možné, aby byl dobrý pedagog člověk, který nemá žádnou autoritu. Pouze 4 učitelé tvrdí, lze být dobrým učitelem i s absencí autority. Odpověď *nevím*, nezvolil žádný z dotazovaných učitelů.

Graf č. 12 – Učitel bez autority

5. Myslíte si, že u svých žáků působíte autoritativně?

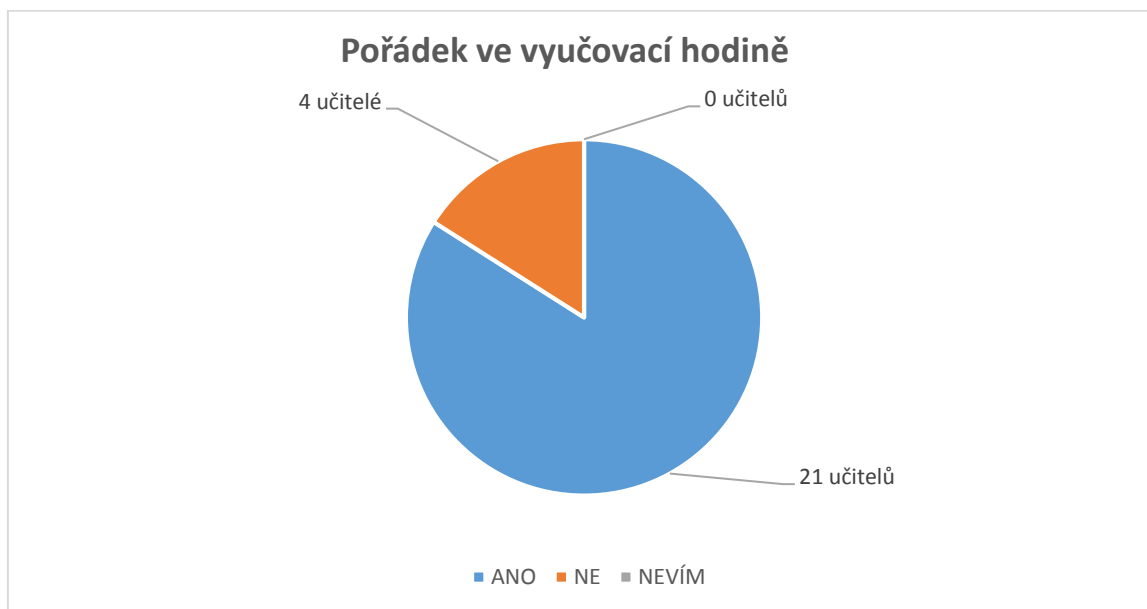
U otázky číslo 5 mohli učitelé vybírat z odpovědí *ano/ ne/ nevím*. Po vyhodnocení této otázky jsme zjistili, že 9 z dotazovaných učitelů tvrdí, že na své žáky působí autoritativně, 12 učitelů odpovědělo, že neví, zda na své žáky působí jako autorita a 4 učitelé si myslí, že na své žáky jako autorita nepůsobí.

Graf č. 13 – Působení autority na žáky z pohledu učitelů

6. Jste schopni si ve vyučovací hodině sjednat pořádek?

Tato otázka nabízela respondentům na výběr z odpovědí *ano/ ne/ nevím*. Většina učitelů odpověděla, že si umí v hodině s žáky sjednat klid, takto odpovědělo 21 pedagogů. Pouze 4 učitelé si pořádek sjednat nedokáží. Odpověď *nevím*, nevyužil žádný z pedagogů.

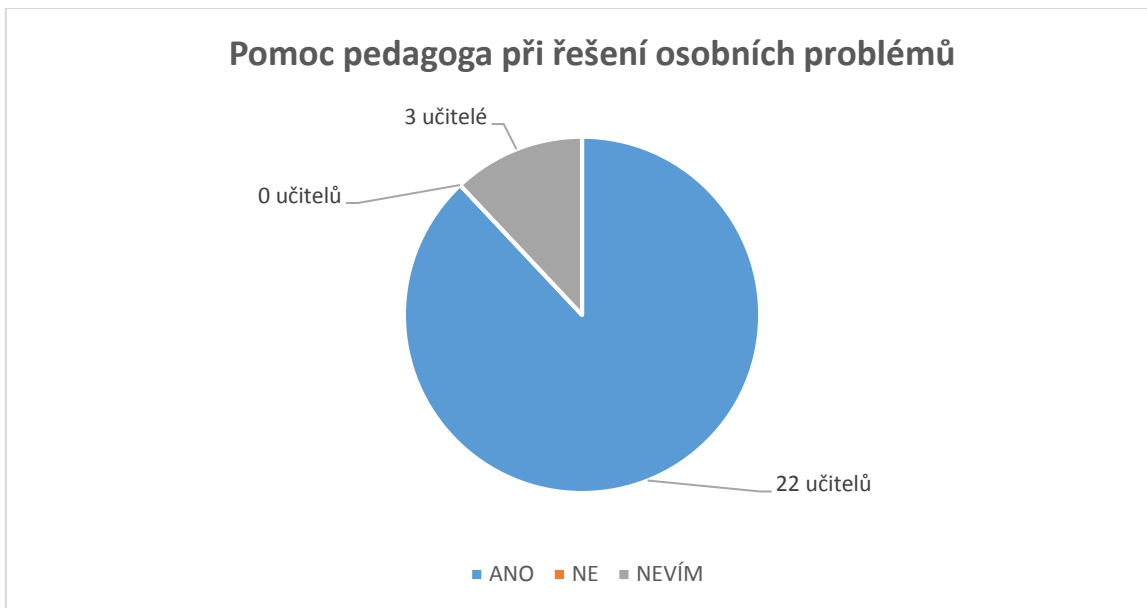
Graf č. 14 – Pořádek ve vyučovací hodině

7. Jakým způsobem udržujete pozornost žáků?

Tato otázka nabízela respondentům volné odpovědi. Velká část pedagogů na tuto otázku odpověděla, že se snaží měnit činnosti, formy nebo rytmus výuky, aby v hodinách nevznikaly prastoje. Někteří učitelé také preferují prokládání učiva vtipnými historkami ze života, nebo tvrdí, že je dobré pro udržení pozornosti žáků, když se pedagog hodně pohybuje po třídě.

8. Myslíte si, že má vliv Vaše autorita na to, že si Vás žák vybere jako pomoc při řešení svých osobních problémů?

U této otázky měli dotazovaní učitelé na výběr z možností *ano/ ne/ nevím*. Na tuto otázku odpovědělo celých 22 učitelů *ano*, tedy že si myslí, že to jak působí autoritativně, ovlivňuje, zda za nimi žák přijde pro radu nebo nepřijde. Zbylí 3 učitelé nedokázali posoudit, zda autorita na tuto oblast má vliv či ne, proto zvolili odpověď *nevím*. Odpověď *ne*, nezvolil žádný z pedagogů.

Graf č. 15 – *Pomoc pedagoga při řešení osobních problémů*

6 OVĚŘENÍ HYPOTÉZ

H. 1: Vnímání významnosti autority pedagoga z pohledu žáků je odlišné od pohledu učitelů.

Při vyhodnocování otázek našeho výzkumu jsme zjistili, že autorita pedagoga je především ve výuce důležitá jak pro žáky, tak pro učitele. Učitelé si myslí, že bez autority by nemohlo docházet k efektivní výuce, a k dosažení daných výukových cílů. I když je pro žáky nejvíce autoritativní rodič, tak pro velkou část je to právě učitel.

Hypotéza H. 1 tedy byla potvrzena.

H. 2: Vnímání autority pedagoga u žáků ovlivňuje pohlaví a věk učitele.

Po vyhodnocení třetí otázky dotazníku pro žáky jsme se dozvěděli, že pro velkou část dotazovaných žáků je ovlivňující faktor věk učitele pro vnímání autority. Žáci vnímají jako více autoritativního mladšího pedagoga, protože jim je možná věkově blíže. Pohled učitelů na tuto otázku je úplně rozdílný, protože učitelé oceňují životní zkušenosti a znalosti, proto vnímají jako více autoritativního staršího pedagoga.

Hypotéza H. 2 se potvrdila.

H. 3: Vlastnost, která nejvíce utváří autoritu pedagoga, je podle žáků respekt vůči okolí a podle učitelů to jsou didaktické schopnosti.

Po vyhodnocení otázky ohledně vlastnosti, která napomáhá utvářet autoritu, jsme dospěli k výsledku, že žáci nejvíce preferují přátelský přístup od svých pedagogů. Tuto vlastnost volilo více jak polovina dotazovaných žáků. I když jsme očekávali, že pro učitele budou nejzásadnější didaktické vlastnosti, výsledkem hodnocení byla spravedlnost.

Hypotéza H. 3 tedy nebyla potvrzena.

H. 4: Žáci rádi využívají rady učitele, při řešení svých osobních problémů.

Z výzkumu vyplynulo, že učitel pro žáky není osobou, které by se chtěli svěřovat, a se kterou by řešili své osobní problémy. Tento aspekt je totiž také důležitý při utváření autority

pedagoga. Žáci by ve svém učiteli měli vidět blízkou osobu, za kterou by se neměli bát přijít s jakýmkoliv problémem, klidně i osobním. Ale podle výsledku výzkumu se toto nepotvrdilo a více než polovina dotazovaných žáků by za učitelem se svým osobním problémem nešlo.

Hypotéza H. 4 nebyla potvrzena.

H. 5: Většina učitelů pro udržení pozornosti žáků volí činnosti tak, aby žáci byli stále zapojováni a neměli prostor k tomu, aby pociťovali nudu.

Podle výzkumu se většina učitelů snaží měnit činnosti, formy nebo rytmus výuky, aby v hodinách nebyly prostoje a žáci nepociťovali zbytečné proluky. Někteří učitelé volí prokládání učiva vtipnými historkami ze života, nebo se pro udržení pozornosti žáků snaží hodně pohybovat po třídě.

Hypotéza H. 5 byla potvrzena.

H. 6: Učitelé základních škol považují za dobrého pedagoga pouze takového učitele, který má u žáků autoritu.

Z výzkumu vyplynulo, že téměř všichni dotazovaní učitelé zastávají názor, že pedagog bez autority, nemůže být dobrým učitelem, přičemž pouze méně než polovina učitelů si myslí, že na své žáky působí autoritativně, i když si ve svých hodinách dokáží sjednat pořádek.

Hypotéza H. 6 byla potvrzena.

7 SHRNU TÍ A DOPORU ČENÍ

Ze zjištěných dat je zřejmé, že většina žáků za autoritu považuje rodiče, sourozence, učitele, nebo dokonce příslušníky policie. Dobrou zprávou je, že všichni dotazovaní žáci někoho jako autoritu uvedli, nikdo nenapsal, že pro ně není autorita nikdo. Pro žáky je důležité, aby k nim učitel měl přátelský přístup, potom jsou schopni na něj nahlížet jako na autoritu. Přátelský přístup se také odráží na tom, že žáci jsou schopni udržet pozornost u pedagoga, který je k nim přátelský a je u žáků oblíbený. Jen těžko si udrží v hodině pozornost pedagog, který je pro žáky nudný, nezajímavý, má monotónní hlas a nejeví o ně velký zájem. Učitelé na pojem autorita vzhlíží z trošku jiného úhlu a je pro ně důležité, aby takový člověk byl spravedlivý. Rozdíl mezi žáky a učiteli je také v tom, že žáci odborným znalostem nepřikládají tak velký význam, kdežto učitelé naopak. Zajímavým rozdílem je, že žáci vnímají jako více autoritativního mladšího učitele, možná proto, že je jim věkově blíže a mohou v něm vidět jakýsi vzor, kdežto podle pedagogů je více autoritativní starší učitel, právě pro své dlouholeté zkušenosti.

Pokud hovoříme o důležitosti autority pedagoga ve výuce, můžeme konstatovat, že učitelé i žáci považují za důležité, aby pedagog byl uznávanou autoritou. Podle učitelů je autorita nezbytná k tomu, aby mohli vést kvalitní výuku s dosažením výukových cílů. Pouze díky autoritě může docházet ke správné interakci mezi učitelem a žákem. Je zřejmé, že autorita nemůže být zkoumána separovaně, jelikož na ni působí i ostatní faktory jako je kázeň, svoboda a úcta. Se svobodou musíme pracovat opatrně, protože mnohdy žáci i učitelé si tento pojem vykládají různě a po svém a může dojít k odmítání jakékoliv autority. V tomto výzkumu se nám potvrdilo, že v podstatě všichni žáci i učitelé vnímají autoritu ve vyučování jako důležitou. Žáci FZŠ Milady Horákové v Olomouci respektují své vyučující hlavně na základě přátelského vztahu směrem od učitelů k žákům.

Žáci jsou mnohdy ochotni přehlížet některé nedostatky u svého vyučujícího, pokud jsou ale nahrazeny jinými vlastnostmi daného pedagoga. Jak se ve výzkumu potvrdilo, autoritu pedagoga ovlivňuje spousta vlastností, které musí být vhodně vykompenzovány. Vše se samozřejmě odvíjí od jednotlivého pedagoga, situace a třídy. Učitelé by na sobě měli neustále pracovat, vzdělávat se, získávat zkušenosti, ale neměly by si svoji autoritu budovat povýšeně nad svými žáky. Pokud pedagog vyžaduje respekt od svých žáků a svého okolí, měl by také tento respekt opěťovat a vracet. Žáci velmi dobře přijmou pedagoga, který je bere jako své partnery, respektuje je, ale přitom si umí udržet určitý odstup. Pedagog by měl zvážít,

co všechno je ochotný svým žákům tolerovat a společně s nimi se domluvit na určitých pravidlech. Pokud se domluví dohromady, žáci potom mají pocit určité zodpovědnosti při dodržování smluvených pravidel. Jestliže má učitel problémy s vyrušováním a nepozorností v jeho hodinách, měl by se nejprve zaměřit na to, co dělá špatně a hledat chyby u sebe. Na vině může být nezajímavá a nudná výuka nebo špatná příprava na vyučovací hodinu.

Z výzkumu vyplynulo i to, že učitel pro žáky není osobou, které by se chtěli svěřovat, a se kterou by řešili své osobní problémy. Tento aspekt je totiž také důležitý při utváření jejich autority. Žáci by ve svém učiteli měli vidět blízkou osobu, za kterou by se neměli bát přijít s jakýmkoliv problémem, klidně i osobním. Učitel je člověk, se kterým žák tráví velkou část dne. Avšak pro pedagogy je takto osobní sblížení se žáky velice obtížné, v tomto problému by měl pomoci školní psycholog. Školní psycholog by měl v rámci své činnosti usilovat o navázání přátelských vztahů mezi učiteli, žáky a rodiči.

Tato bakalářská práce umožňuje pro učitele lepší orientaci v problematice autority pedagoga a nabízí i zpětnou vazbu jak tuto problematiku vnímají samotní žáci. Práce může posloužit také pedagogům jako návod k hlubšímu porozumění žáků, které mohou využít při budování své profesní autority.

ZÁVĚR

Cílem teoretické části této bakalářské práce bylo na základě literatury shrnout poznatky, které se týkají autority a sní související faktory a vytvoření teoretického základu pro praktickou část této práce. Stanovený cíl pro teoretickou část byl naplněn za využití poznatků odborných literárních zdrojů, které se specializují na problematiku autority, obzvláště na autoritu pedagoga.

Cílem praktické části bylo zmapování názorů žáků a učitelů základních škol na autoritu pedagoga a posouzení, jak tento pojem navzájem vnímají, jaké aspekty mají vliv na autoritu a co může autoritu oslabovat, nebo naopak posilovat.

Z výsledků průzkumu vyplynulo, že žáci i učitelé považují autoritu ve výuce za důležitou. Podle učitelů pedagog bez autority nemůže být dobrým učitelem. Pro žáky je důležité, aby k nim měl učitel přátelský přístup, protože jen tehdy berou žáci svého učitele jako autoritu a rovného partnera. Žáci jsou schopni některé nedostatky u svého vyučujícího přehlížet, ale pouze tehdy, jsou-li vykompenzovány jinými vlastnostmi daného pedagoga. Z výzkumu ale také vyplynulo to, že učitel pro žáky není zrovna osobou, které by se chodili svěřovat se svými problémy. Učitel jako člověk, se kterým tráví žáci mnoho svého času, by měl být pro děti blízkou osobou, ke které by měli tihnout v případě potřeby pomoci, ale podle výzkumu to tak úplně není. Jako autoritu žáci uznávají spíše mladého učitele, přičemž učitelé jsou opačného názoru. Na vnímání autority u žáků má vliv také pohlaví učitele, lépe žáci vnímají muže jako učitele.

Je zřejmé, že autorita nemůže být zkoumána separovaně, jelikož na ni působí i ostatní faktory jako je kázeň, svoboda a úcta. Se svobodou musíme pracovat opatrně, protože si mnohdy žáci i učitelé tento pojem vykládají různě a po svém a může dojít k odmítání jakékoliv autority.

Použitá literatura

1. BENDL, S. *Kázeňské problémy ve škole*. 1. vyd. Praha: Triton, 2004. 263 s. ISBN 8072544535.
2. BENDL, S. *Školní kázeň v teorii a praxi*. Vyd.1. Praha: Triton, 2011. 208 s.
ISBN 978-80-7387-432-2.
3. ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990, 292 s. ISBN 8004229670.
4. GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005, 165 s. ISBN 8073151049.
5. KALHOUS, Z., OBST, O. *Školní didaktika*. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. 447 s.
ISBN 807178253X.
6. KOHOUTEK, R. a kol. *Základy pedagogické psychologie*. Brno: CERM, 1996, 184 s.
ISBN 808586794X.
7. KYRIACOU, Ch. *Klíčové dovednosti učitele: cesty k lepšímu vyučování*. 2. vyd. Praha: Portál, 1996. 155 s. ISBN 8071789658.
8. NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 8024707381.
9. NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002, 181 s. ISBN 8024405105.
10. PAŘÍZEK, V. *Učitel a jeho povolání: analýza učitelské profese*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 124 s.
11. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2008, 322 s. ISBN 9788073674168.
12. PRŮCHA, J. *Učitel: současné poznatky o profesi*. Praha: Portál, 2002, 154 s. ISBN 8071786217.
13. SVOBODOVÁ, J., JŮVA, V. *Alternativní školy*. Brno: Paido, 1995, 76 s. ISBN 8085931001.

14. ŠVEC, V. *Klíčové dovednosti ve vyučování a výcviku*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 178 s. ISBN 8021019379.
15. VALIŠOVÁ, A. a kol. *Autorita ve výchově: vzestup, pád, nebo pomalý návrat*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1999, 185 s. ISBN 8071848573.
16. VALIŠOVÁ, A. *Asertivita v rodině a ve škole, aneb, Zásady přímého jednání mezi dětmi, rodiči a učiteli*. 3. vyd. Jinočany: H & H, 1998, 181 s. ISBN 8086022412.

Přílohy

Dotazník pro žáky: Pojetí autority pedagoga z pohledu žáků a učitelů základních škol

Milí žáci,

prosím Vás o čas k vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je anonymní a zabývá se autoritou pedagoga, který je součástí bakalářské práce s názvem „Pojetí autority pedagoga z pohledu učitelů a žáků základních škol“. Při vyplňování dotazníku postupujte od jedné otázky ke druhé a žádnou prosím nevynechejte. Nad každou otázkou se prosím zamyslete a odpovídejte upřímně.

Velmi děkuji za Váš čas a spolupráci.

Ročník:

Datum vyplnění:

Pohlaví:

1. Kdo je pro Vás autorita? Napište prosím odpověď.

2. Ovlivňuje podle Vás autoritu učitele jeho věk? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano

Ne

Nevím

3. Je podle Vašeho názoru více autoritativní mladší, či starší učitel? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Mladší pedagog

Starší pedagog

Nevím

4. Je podle Vašeho názoru lepší učitel muž nebo žena? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Muž Žena Nevím

6. Která z těchto následujících pěti vlastností nejvíce pomáhá utvářet autoritu pedagoga? Zaškrtněte jednu, která je podle Vás nejvýznamnější. Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Respekt vůči okolí

Spravedlnost

Didaktické schopnosti

Odborné znalosti

Přátelský přístup

7. Dokážete být pozorní v hodině učitele, kterého máte rádi? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano Ne Nevím

8. Obrátili byste se na učitele v případě, že byste potřebovali poradit s osobními problémy (např. problémy doma, se spolužáky, s jinými kamarády)? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano Ne Nevím

Dotazník pro učitele: Pojetí autority pedagoga z pohledu žáků a učitelů základních škol

Vážený(á) pane učiteli/ paní učitelko,

prosím Vás o čas k vyplnění tohoto dotazníku. Dotazník je anonymní a zabývá se autoritou pedagoga, který je součástí bakalářské práce s názvem „Pojetí autority pedagoga z pohledu učitelů a žáků základních škol“. Při vyplňování dotazníku postupujte od jedné otázky ke druhé a žádnou prosím nevynechejte. Nad každou otázkou se prosím zamyslete a odpovídejte upřímně.

Velmi děkuji za Váš čas a spolupráci.

Počet let praxe:

Datum vyplnění:

Pohlaví:

1. Která z těchto následujících pěti vlastností nejvíce pomáhá utvářet autoritu pedagoga? Zaškrtněte jednu, která je podle Vás nejvýznamnější. Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Respekt vůči okolí

Spravedlnost

Didaktické schopnosti

Odborné znalosti

Přátelský přístup

2. Ovlivňuje podle Vás autoritu učitele jeho věk? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano

Ne

Nevím

3. Je podle Vašeho názoru více autoritativní mladší, či starší učitel? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Mladší pedagog Starší pedagog Nevím

4. Může být učitel schopným pedagogem, i když nemá u žáků autoritu? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano Ne Nevím

5. Myslíte si, že u svých žáků působíte autoritativně? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano Ne Nevím

6. Jste schopni si ve vyučovací hodině sjednat pořádek? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano Ne Nevím

7. Jakým způsobem udržujete pozornost žáků? Napište prosím odpověď.

8. Myslíte si, že má vliv Vaše autorita na to, že si Vás žák vybere jako pomoc při řešení svých osobních problémů? Zakroužkujte jednu správnou odpověď.

Ano Ne Nevím